

Parnasianismul infuzat de romantism la Théophile Gautier

Prof. univ. dr. GĂLĂȚANU Daniel
Membru al *Groupe de Recherche Identités et Cultures*
al Universității din Le Havre, Franța
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *The purpose of this article is the aesthetic, literary and stylistic analyze of Théophile Gautier's poems of maturity, but also its evolution towards the Parnassian movement whose fervent supporter and theoretician becomes. In this second stage of his creation, Gautier embarks on the adventure of formal perfection, the plasticization of poetry and the quest for absolute beauty, in his famous *Émaux et Camées (Enamels and Cameos)*, as demanded by the Parnassian doctrine, theorized by himself together with Leconte de Lisle. The surprise comes, however, when we analyze his poems from this stage and we observe his total and complete acceptance of this current that he almost has invented. Despite his aspirations towards formal perfection, Gautier remains, however, within the range of the Romanticism and its „tyrannical” thematic universe (fascination for the ancient ruins, unstoppable running of time, etc.), fantasy and creative force, so we can characterize this absolutely special poet as a traitor of Romanticism, but at the same time the father of a special type of Parnassian movement, infused with the "aperceptive" Romanticism of his time.*

Key words: *Gautier, French poetry, stylistics, creative stages, romanticism, Parnassian movement.*

Constatam în ultimul meu studiu dedicat lui Théophile Gautier² că și el, ca aproape toți iluștrii săi contemporanii, se îndepărtează, mai mult sau mai puțin conștient, în jurul mijlocului secolului al XIX-lea, de curentul romantic, devenit ortodoxia literară a începutului de secol al XIX-lea. Această tendință a „trădării” romantismului va culmina tocmai cu poetul de care ne ocupăm acum și care atacă acest curent în însăși fibra sa doctrinară, așa cum arătăm în ultima mea

² Gălățanu, Daniel, *Théophile Gautier în epoca romantismului plasticizat și „sterilizat”*, *Communication interculturelle et Littérature*, vol. 2/ 2018, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj, pp. 22-28, <https://revistacil.files.wordpress.com/2016/02/cilii2018final.pdf>, <https://www.ebscohost.com/titleLists/hsicoverage.pdf>, <https://dbh.nsd.uib.no/publiserin/gskanaler/erihplus/periodical/info?id=4888738>.

lucrare dedicată romantismului poetic francez³. Articolul consacrat lui Gautier, la care am făcut referire anterior, observa, în concluzia sa, că în ciuda acestei „trădări, parțiale, a romantismului, trebuie să-i recunoaștem lui Gautier enormul său merit în evoluția poeziei franceze și universale. Bogăția sa tematică, permanenta căutare a perfecțiunii formale și virtuozitatea sa poetică, (care inhibă uneori, din păcate, sensibilitatea și fantezia sa naturale și care provin din „pur-sângele” său romantic)”⁴. Tocmai acest „pur-sânge romantic” îl va bântui toată viața pe Gautier, în ciuda năzuinței sale naturale, ba chiar, obsesiei pentru găsirea perfecțiunii formale.

Vom continua acum cu perioada parnasiană a marelui poet francez, perioadă de „maturitate” creatoare și doctrinară și vom analiza, în limba română, operele definitorii ale autorului din această perioadă. Ieșind din tenebrele poemului său, **Ribeira**, Gautier se îndreaptă în chiar aceeași culegere, considerată de majoritatea criticilor⁵ ca fiind expresia romantismului său cel mai profund, **España**, spre latura pitorească a romantismului, pe care-l inundă cu simbolurile artei sublime, ale artei pure, specifice parnasianismului, neavând alt scop, nici social, nici politic, decât propria sa frumusețe, așa cum o face *În Sierra*:

*J'aime d'un fol amour les monts fiers et sublimes !
Les plantes n'osent pas poser leurs pieds frileux
Sur le linceul d'argent qui recouvre leurs cimes ;
Le soc s'émousserait à leurs pics anguleux.*

*Ni vigne aux bras lascifs, ni blés dorés, ni seigles ;
Rien qui rappelle l'homme et le travail maudit.
Dans leur air libre et pur nagent des essaims d'aigles,
Et l'écho du rocher siffle l'air du bandit.*

*Ils ne rapportent rien et ne sont pas utiles ;
Ils n'ont que leur beauté, je le sais, c'est bien peu ;*

³ Gălățanu, Daniel, *Préromantisme et Romantisme dans la poésie française des XVIIIe et XIXe siècles*, Presses Académiques Francophones, OmniScriptum GmbH, Saarbrücken, 2015, <https://www.presses-academiques.com/catalog/search/https://portal.dnb.de/opac.htm?query=daniel+galatanu&method=simpleSearch>, dar și GALĂȚANU, Daniel, *Momentele impunerii sensibilității romantice în poezia franceză*, Ed. Zigotto, Galați, 2016.

⁴ Gălățanu, [2018], p. 27.

⁵ Rince, Dominique, *La Poésie romantique*, Nathan, Paris, 1983, dar și Sabatier, Robert, *Histoire de la poésie française du XIXe siècle*, Albin Michel, Paris, 1975.

*Mais, moi, je les préfère aux champs gras et fertiles,
Qui sont si loin du ciel qu'on n'y voit jamais Dieu !⁶*

Acest poem de doar trei strofe, este cheia de boltă a poeziei lui Gautier, mai clar și mai sintetic chiar decât poemul său *Arta*, considerat ca fiind, desigur, arta sa poetică „oficială”. Doar peisajele aride în care *plantele nu îndrăznesc să-și pună piciorușele lor tremurătoare*⁷ sunt garanția perfecțiunii, a înălțimii formale și a sublimului: *Sunt îndrăgostit nebunește de munții mândri și sublimi!*

Orice referință utilă sau utilitară, orice trimitere la sfera socialului, orice artificiu vegetal, teluric sau erotic, trebuie să fie alungate cu scrupulozitate (*Nici vița de vie cu brațe lascive, nici holdele aurii, nici secara; / Nimic care să te ducă cu gândul la om și la truda sa chinuitoare.*). Inclusiv omul cu întreaga sa umanitate este izgonit din poem pentru a putea găsi astfel, perfecțiunea, arta pură de sorginte parnasiană și *aerul său liber și pur* [în care] *înoată stoluri de acvile*. Romantismul, cu uriașa sa latură socială, cu fantezia sa debordantă și cu întreg arsenalul truculent al temelor și motivelor sale (*aceste câmpii grase și fertile*), este departe, în noua concepție a lui Gautier, cea a perfecțiunii celeste, pure, divine a artei, căci *câmpiile grase și fertile! [...] sunt atât de departe de ceruri că nu mai apuci să-L vezi vreodată pe Dumnezeu!*

Gautier poate acum să se arunce în aventura capodoperei sale parnasiene, culegerea de versuri a adoratelor sale *Emailuri și Camee* (1852), pe care el o va sintetiza, în 1857, în celebrul său poem *Arta*, piesă care este în același timp și corolarul și centrul de greutate al volumului:

*Oui, l'œuvre sort plus belle
D'une forme au travail
Rebelle,
Vers, marbre, onyx, émail.*

*Point de contraintes fausses !
Mais que pour marcher droit
Tu chausses,
Muse, un cothurne étroit. [...]
Les dieux eux-mêmes meurent,
Mais les vers souverains*

⁶ Toate poemele lui Gautier citate în acest studiu sunt extrase din : GAUTIER, Théophile, *Œuvres poétiques complètes*, Bartillat, 2004. Acestea pot fi gasite și la adresele: <http://poesie.webnet.fr/poemes/France/gautier/85.html>, <https://gallica.bnf.fr/essentiels/gautier/emaux-camees>.

⁷ Traducerea acestui vers, ca și a celorlalte fragmente extrase din opera lui Gautier, aparține autorului articolului. [n.a.]

*Demeurent
Plus forts que les airains.*

*Sculpte, lime, cisèle ;
Que ton rêve flottant
Se scelle
Dans le bloc résistant !*

Devine clar acum că nu mai putem discuta despre un poet romantic, ci despre tatăl spiritual al parnasianismului, dar care, de fapt, nu s-a dezis niciodată de descendența sa romantică: *Da, opera iese mai frumoasă / În urma unei munci / Rebele*. De fapt, această *rebeliune a formei*, care nu poate fi decât de sorginte romantică, Gautier n-a fost niciodată capabil să o depășească, în ciuda nobilelor sale materii: *marmură, onix, email*, de fapt, în ciuda a orice.

Acest prețios univers al prețiozității are nevoie, fără nicio îndoială, de o muncă asiduă, de încrustare, de cizelare, de polișare și rafinare, cu scopul ca ideile și materiile masive și rare să se topească în aliajul perfecțiunii formale și conceptuale a parnasianismului: *Sculptat, rafinat, cizelat; / Fie ca visul tău zburător / Să se încrusteze / În blocul masiv!* Morala este că frumusețea și perfecțiunea sunt eterne (*mai rezistente decât bronzul!*⁸), spre deosebire de pasiunile omenești, de religii și chiar de zei: *Chiar și zeii mor, / Dar versurile suverane / Durează / Mai tari chiar decât bronzul*. Găsim aici, deci, însăși esența doctrinei parnasiene: *arta pentru artă, impersonalitatea* (ba chiar *imposibilitatea*), *cultul muncii* și întreaga mistică și estetică ce provin din acestea (*încrustat în blocul masiv*), *uniunea artei cu știința, legea imuabilă a formei*, ea însăși înțeleasă ca fiind o exigență *sine qua non* a *Frumosului*⁹ etc. etc.

Dacă Gautier este împreună cu Leconte de Lisle, unul din părinții Parnasului, el n-a putut să se rupă niciodată de tot și definitiv, nici de rebeliunea formală și nici de fertila inspirație a romantismului. În ciuda faptului că le-a respins la nivel conceptual, neacceptând *nici viața de vie cu brațe lascive, nici holdele aurii, nici secara*, poetul a avut întotdeauna, cel puțin la nivelul subconștientului, nostalgia ruinelor romantice, durerea legată de *fugit irreparabile tempus*, obsesia fetișă (deja emblema curentului!) a romanticilor pentru Serenissima Republică cea care se descompune în splendoarea sa decadentă, așa cum ne lasă să vedem în imaginea Veneției sale personale,

⁸ Trimiterea la celebrul vers al lui Horațiu: *Exegi monumentum aere perennius*, este absolut evidentă, dar și reluată obsesiv în luările de poziție estetice ale lui Gautier, ca și metafora bronzului, de altfel. [n.a.]

⁹ Cf. Mitterand, Henri, Rince, Dominique & Lecherbonnier, Bernard, *Littérature – textes et documents - XIXe siècle*, Nathan, Paris, 1986, p. 365.

poemul *Variațiuni pe tema Carnavalului de la Veneția* (ciudat titlu, totuși, pentru un poem extras dintr-un volum numit *Emailuri și Camee*):

*Venise pour le bal s'habille.
De paillettes tout étoilé,
Scintille, fourmille et babille
Le carnaval bariolé.*

Fantezia romantică ne invadează de pretutindeni. Simțul umorului, bucuria primară de a trăi, inundă acest poem ca o apă vie, ca un cântec popular, la ani lumină distanță de înaltele exigențe formale și „sterile” ale parnasianismului:

*Le Docteur bolonais rabâche
Avec la basse aux sons traînés;
Polichinelle, qui se fâche,
Se trouve une croche pour nez.*

Inclusiv limbajul abundă de termeni populari, zglobii, colorați, care ar produce, în mod normal, o alergie epidermică și o evidentă oroare întregii școli parnasiene: *Paietele înstelate, / Scânteiază, furnică și trăncănesc.*

Tributar încă și pentru totdeauna temelor romantice ale ruinelor și ale gloriei trecutului, Gautier este fascinat de acest univers¹⁰ și, din acest motiv, el nu se mulțumește cu o singură Veneție ci consacră un întreg ciclu Serenissimei Republici. Această temă a ruinelor, obsesia timpului care se scurge și care distruge astfel perfecțiunea și frumusețea presupuse ca fiind eterne¹¹, toate acestea apar și reapar obsesiv într-un alt poem din *Emailuri și Camee*, numit *În Lagune*:

*Les dômes d'azure des ondes
Suivant la phrase au pur contour,
S'enflent comme des gorges rondes
Avec ses palais, ses gondoles,
Ses mansardes sur la mer
Ses doux chagrins, ses gaietés folles
Toute Venise vit dans cet air*

Mai parnasian decât poemul anterior cu *domul de azur al undelor / Urmărind fraza cu forme pure, [...] Cu palatele sale, gondolele sale*, acest din urmă poem *trăiește [totuși] în această atmosferă plină de dulcele sale dureri*,

¹⁰ Cf. Tieghem Van, *Le Romantisme dans la littérature européenne*, Albin Michel, Paris, 1969, p. 157, dar și BALACI, Alexandru, « Avatarurile lui Gautier » in *Studii și note literare*, Ed. Eminescu, București, 1979, p. 217.

¹¹ Cf. Gautier, Théophile, *Istoria Romantismului*, Allfa, București, 1998, p. 29.

veseliile sale nebune, atât de romantice, pline de viață și, mai ales, de imperfecțiuni formale, dar, în aceeași măsură, și morale. La uriașă distanță de descrierea Veneției făcută de Chateaubriand¹², dar și de muzicala Veneție mussetiană¹³, această strofă ar putea să caracterizeze cu succes întreaga poezie a lui Gautier și întreaga sa atitudine față de artă, în general, și prin asta vreau să spun atitudinea sa sinceră și adevărată, așa cum țâșnește din subconștientul și din sufletul său, iar nu cea exprimată cu ocazia numeroaselor sale luări de poziție în chestiuni de estetică și teorie literară.

Bibliografie:

- Balaci, Alexandru, *Avatarurile lui Gautier în Studii și note literare*, Ed. Eminescu, București, 1979;
- Gautier, Théophile, *Istoria Romantismului*, Ed. Allfa, București, 1998;
- Gautier, Théophile, *Œuvres poétiques complètes*, Bartillat, Paris, 2004;
- Miclău, Paul, *Le Poème moderne*, E.U.B., București, 2001;
- Mitterand, Henri, Rince, Dominique & LECHERBONNIER, Bernard, *Littérature – textes et documents – XIXe siècle*, Nathan, Paris, 1986;
- Gălățanu, Daniel, *La ville romantique dans la poésie française* în *Les Cahiers du GRIC*, Editions de l'Université du Havre, numéro 6/ septembre, Le Havre, 2008, <https://gric.univ-lehavre.fr/spip.php?article55> ;
- Gălățanu, Daniel, *Préromantisme et Romantisme dans la poésie française des XVIIIe et XIXe siècles*, Presses Académiques Francophones, Saarbrücken, 2015;
- Gălățanu, Daniel, *Momentele impunerii sensibilității romantice în poezia franceză*, Zigotto, Galați, 2016;
- Gălățanu, Daniel, *Théophile Gautier în epoca romantismului plasticizat și „sterilizat”*, *Communication interculturelle et Littérature*, vol. 2/ 2018, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj, pp. 22-28;
- Riffaterre, Michael, *Sémiotique de la poésie*, Seuil, Paris, 1983;
- Rince, Dominique, *La Poésie romantique*, Nathan, Paris, 1983;
- Sabatier, Robert, *Histoire de la poésie française du XIXe siècle*, Albin Michel, Paris, 1975;
- Tieghem Van, *Le Romantisme dans la littérature européenne*, Albin Michel, 1969.

Sitografie:

- <https://www.poesie-francaise.fr/theophile-gautier-emaux-et-camees>
- <https://gallica.bnf.fr/essentiels/gautier/emaux-camees>

¹²A se vedea: Gălățanu, Daniel [2015], pp. 88-89.

¹³ *Ibid.*, pp. 182-183.

[http://fr.wikipedia.org/wiki/Parnasse_\(litt%C3%A9rature\)](http://fr.wikipedia.org/wiki/Parnasse_(litt%C3%A9rature))
<http://poesie.webnet.fr/poemes/France/gautier/85.html>
<https://www.pressesacademiques.com/catalog/search>
<https://portal.dnb.de/opac.htm?query=daniel+galatanu&method=simpleSearch>
<https://gric.univ-lehavre.fr/spip.php?rubrique63>
<https://gric.univ-lehavre.fr/spip.php?article55>
<https://www.ebscohost.com/titleLists/hsi-coverage.pdf>
<https://dbh.nsd.uib.no/publiseringskanaler/erihplus/periodical/info?id=4888738>